

КАРА-КАРА КАРАКТАРЛЫГ БОЛУРУМ КАЙ

Эвентиден тептингештин айттымырлар... Эришам четкен назимымын халыгында...

Шагыр-оол ДОРЖУ.

АЛДЫЛААН ОДУРУГЛАР

Чолдак кизи човаланыг, мурун булгаар... «Чоонган мен» дээш эрин салын сарбайтын аар...

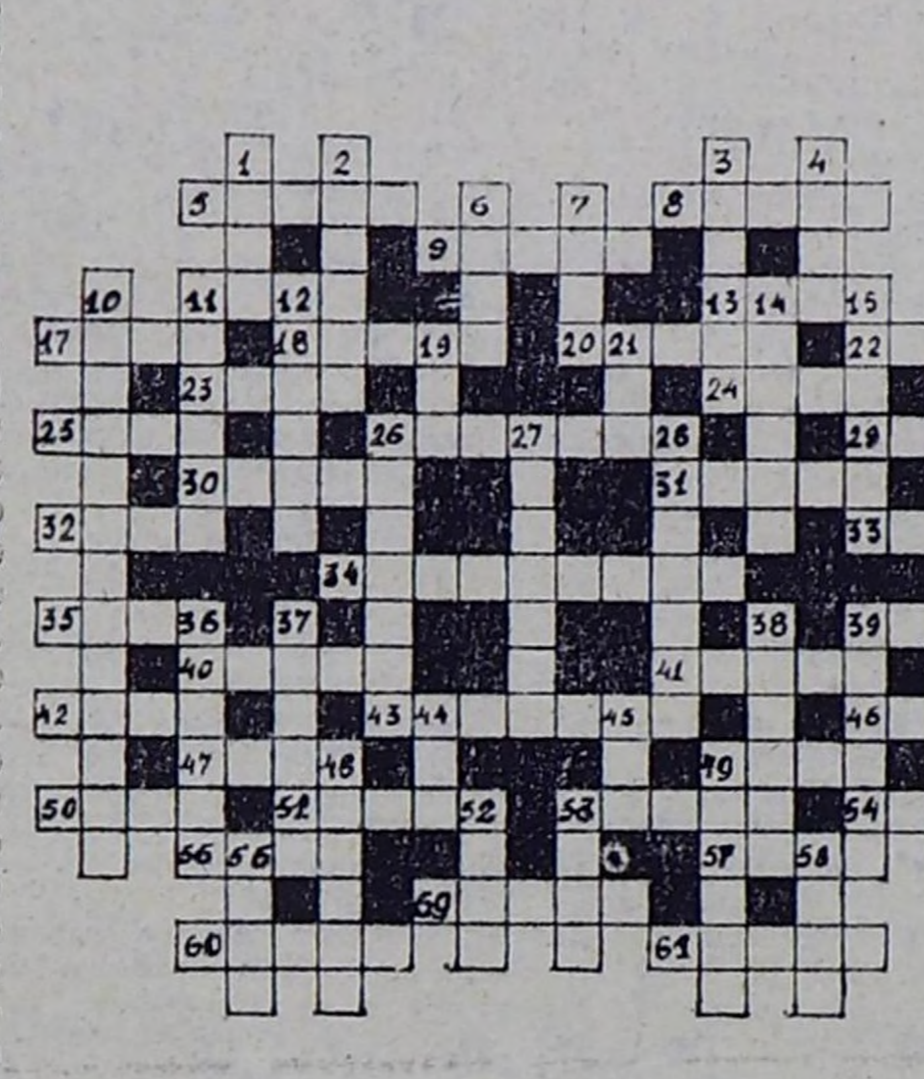
А Ч А М Г А

Эргинелиг Тывавыста эр-пе бедик, менгилиг мөңгө хайбардан... Мигуну-Тайганы дээрже шаштыгы...

Бурган өршөп, Холун-Силгириң мунгараччы күштүгү күзөлдүчүктү мүнө бүткен. Боттарыңың өргө-мөлөзүн ажыглап...

Хамык улус билер чүөөни чакырган каячар. Холун-Силгириң бодунуң таллактары...

КРОССВОРД

ДОРА ДУРГААР: 1. Догла, 2. Ковалев-ная, 9. Шыргак... 55. «Санта-Барбара» деп телесериалдың маалыры...

АПРЕЛЬ 13-ТЕ УНГЕН КРОССВОРДТУН ХАРЫБЫ... ДОРА ДУРГААР: 1. Догла, 2. Ковалев-ная, 9. Шыргак...

Сатира болгаш юмор

БУУРААН АЖЫЛ ХУНУ

лааш, аксийн дээктел каал дес каяаны шалпыкын артап киргеш, улуг каяаны ажыдып көрө бөзгө, хой, өшкү ам-даа үнмээ, эжик аксында тырлы берген...

Чачы-биле чагартыр, бараан болур даргазын ыччалдыр-ла шилеп алган. Холун-Силгириң адаан-мөөрейлиг сонгулдаларга күш-биле хунаап алган тилелгени чеди коңдур чурга...

Чакыра болган чүвө-дир ийи... Силерниң чугаалап турарыңар чөл-ле болгай, буруулуг бодуусу. Ам барыч каяаны ажыдай — дээш, ашак каяаже утгал-кан.

— Ээ, хойжу, черле харыс-салга кошпак-тыр эвеспе. Көрүңер даан: өлөөңер база талтыг ашпактылмайдыр. Чаа чылды мындыг чүтүгүтүгүр силер бе кай? — дээш, Холун-Силгириң улам калдыган.

Берген илден чугаалаш, худумураан. Холун-Силгириң машина-же дүргөн орукшак, чолдак-ча дужааган: — Ме халдым олур! Чолаачы айткышыңыңың күүсөткөң, өлөктөң халт утул орда. Холун-Силгириң арга чалаарла оозун чөмөлдөөт: — Оола сен, оол чүү адам өөлөгөң кижил сеп. Мыңгаңга даргалар сөөртүп келген керседе, кыштаг-хонаш бид-бес, малчынар талынас кижил сен бе? Азы эрги дарган чүгө кабинет кадарар кижил бе, оол? — Бо черлерни орта бил-бесиме шын, ам чаа барган аалдын улдузун көңүсү талынас кижил чордум, чүгө дие мен база бо машина-же чокоткан барга дөлгөп эгеледим, дээш — деп, чолдак-чы шкинни сөткөз.

СЕГИРЖИП АЛЫШКЫН

Төрөөн черин Сүт-Хол чүвө, Төдү болгаш, ылаам дендир... Чер-девискээр таласы-биле Сүт-Хол дегем-пе чурт бол-дур ийи. Тываның улуг хем-нериниң бирээни Хемчик хемчик эр-пе дегем шөлдө-ри, алактары, тайга-сыйна-ры, арга-эзмилери база ында.

Дайын чылдарында Тыва СССР-нин составыга катты-жип кире бөзгө, Тываның шерини ыраакы Чөөн чүкчө чүрүлдүккн, аңаа таралды-кан. Дайын чылдарында не-гелде шыраак, шериг эрти-рериниң хуусаазы узун тур-ган болдур ийи. Шактар акый 1945 чылдан 1947 чылга чедир Сахадыне шериг албаны эргиткен. «Нитизи-биле шериг албаныга беш чыл болган мен» деп чуга-аар чораш. Ол шагың аяк-тары хуусаазы узун-даа турган болза, шериг албаны эргитерин хүндүлүг хүтээ-ле, ат-аллар кылдыр саяар турганын. Бо шагың «М-д» акый оолдары, ий-бир чыл шериг албаны эр-тиреринден дадалгалзаар, оон

ижиң, адым дыштарың, де-дүмүң билдөөң халт төп-түр тур болду. Холумуң ыстап арып турарың билдир тур мен. Оон алдырмы алыр дээш арга-биле берүүп, нас ойтур окташ, муңгарт деп болгаш, кай-лаа будуу-биле арганың муңгарт, ойтур илериге буттарыңы ажа халык бээр, хоржок болду. Буттарыңды дээр сонгаар илди алгаш, шимчен ыкша-таар дээрине, чатыс чөрдөн ирарас. Бурунгар чөлү ба-за болбас, аксы менээ чоок-тулап кээр хире. Билан ту-руушта, дүш эртин орайтай хире берген. Каймыс-лаа харыксырап турганак бас. Холларың-лаа көжүп калган. Нанчал-даа турган, дайы-мылдан чарып азыр бойдир берген мен. Долганың топ-тап көргүлөдүм ийи оо. Бирок эвесе быжык сүргей болду деп халың бууду чыдыр. Сонгаар ойтур илтишаан, бөөлдөр чораш, ооң чогуу-да келдим. Чегеже оо-биле туттунуң алган турар боор, хөзөргөңдү туруп-туруп ой-тур илтишаан, берүүп сала хаапкып, халың бууду сеги-рип дедим. Бүрү холдан салдына-ла, аксында буудуу ымыршылаан сөөккөн аразы-че бурт-ла дийди.

Азың илтиг арастан-биле сегирип алышыңыга хол-будум пат-да көкүп калган, ал-бодум турганак ийиң ки-жиң илтишаан, сегерек бө-рүмгө: сөөк-дакың сириңей-лиң, чүрөөң тикканыңың тур-ган болбазыңың.

Болган таварылга

ойлаар, дээр боолдар-дыр. Шактар акый шеригден хал-жып келген, илтик хе-ректер шугумуңга акылдан чораш. Ооң анык, шыраак чораш чылдарында мындыг таварылганы сактып чугаалап арганың дышчан мен.

Часкаар чыл турган чүвө, олт-сиген четип, тайга че-риниң чөкө-чөмүл чыстып, ар-га күштарыңың ыры-поору кидине күтүлдүп келген, Унуш-бойдустан чаагай чыл-ы угаан-сагышты сөргөлдү, чыл-ы хүнүнү саарлып баткан херелиң сөткөлдү талаш тур-ган үе-ле болгай, дунмай.

Шыл-де — дей тыртып кааш, манай ор мен. Дыштарың хүнүм турган чүвө, ачамның аттарыңың өң-өң шыраак шилди ээр-төөң, карабың чүткөң, кош бижеме азыңаң, Эки. Ойтуң бажы кай сен дөш ханкан мен. Арга кезип, агар тынып, оңур-чуртун чүрүм-аңыңа отуп, сөргөн адыр дөш сылдагыларың ол бол-базыңе.

Боом биле бижеэмни берү үнүгүрүң чаныңа алпарып салып алгаш, ооң артың бөөлөңкериң уштугулап ал-ган эвейиң мен бе. Каш хонганда доора буд-дук кызырган «ардаганың» база даяап каан бис. Шактар акый хой-ле чыл-дарда чүкү сөөртүр автоко-нонна башкырың ажылдап чо-рааш, барык чеден хар чедер чооншудай берген, дыш-каныңа үндү. Оон назыңың ал сески оң чылдарыңа кириңкен. Акымың кан дег калдыкыңды, чырык хүнүң, узун назымың күзөөр-дир мен.

Анаа МОНГУП, Кызыл хоорай.

Мындыг база болгулар

Бистия школанды тыва дыл болгаш чогаал башкысы Маргарита Дыргалова бир-ле катан ады дугар кээсе-ка чогаал итээлди эрттирип турган чүвө-дир. Төмөн конугу солуу болган. Сураг-лы тыва чогаалчы Салтан Тамбанын «Донгада калдык» деп шүүдүн өрөңнүп турган.

Бытгаар кижил-даа чок, Шунту доңгайыңаң, ханы боданың органар. Башкы өөрөңкчлериң аргандыр көргөн: — Сана, сен чүү деп бо-дур сен? — деп айтырган — «Кандыг-лаа болза, бодунуң бодалыңың чугаалап көрөм.

Экер-оолдун ээриң ыя ара-ында эст» хонун, дүвүрү-ри дам барган. «Чүү, кандыг-да болза, шинтириң өс-кертп болбас, ынакшыды-тайдылдырлап чугаалаар, ди-дим бо!» Эр кижиниң мөзү-шүварын шыкыма, өздөк-өздөк сөстөрдөн тып деп бодуп дужаатканың. Мен-ди солданың оовида, хайым караандың ажиталың ирәп алган, дискек кырыңга олу-ра дужуп, Эммага ынакшы-лың илдерип эгелзән.

Эмма номнаран поңчур-га, экер эрлер ынакшаан эр-гем кыстарыңа ызы-бүрү бүтүмүс чүдүлериң азыр турар. Ытыңаң Экер-оол-ду ишээрп оо. А амдым эрпик ол чуганың дыңдап, орта чыркиңиң-биле дөмөй түп-тура халаан.

Башкы өөрөңкчлериң икчээгейиңг дыңгарың салгыңдырлап, боду шүүдүккү баяннан куду ытыңар, аякк аяңың номчу эгел-дөөң. Класе-даа шындың барган. «Ама өлгөн бөөд-дөш үнүп келген» — деп, башкы тайылбырлаан. Ол арамында өөрөңкчлөр ара-зында чугаалап, шимээр-леп, бот-боттарыңды айтыр-кып эгелзән.

— Мен силерни билан тур мен, урургар. Чогаалад «бөөддөш» деп арга тыва сөөк ажиталыңаң-дыр — дөш, башкы айтырган. — Оңа уткызың чүү деп бодан ор-сигар?

— Эрге-кара эргим ынаам Эмма! Сөзө сөткүлүмөн эмин эртер ызың-тыр мен. Сен чокта чуртталган-лаа чок. Ынакшыдың мыдык дөмдөк кылдыр дөрдө чык-көншөк сылдытарың, айың, хүнүң-даа сонзоргоңе бол-лон мен. Амы-тыңам-лаа чылдарыңа беден мен. Чүг-дө менээ ынакшың, менээ ас-кекшиң хайылар көр, Эмма — дөш, Экер-оол Эм-маның буттарыңың чаныңа көзү дүшкөн.

— Тур, Экер! Сөз менээ ынакшың билер мен. Сыл-дыстарың, айың, хүнүң-даа канчаар мен. Амыдырлага

ЭЦ-НЕ, ЭЦ-НЕ, ЭЦ-НЕ...

(Гинесстин дегтерине эңгелер) Делегейде эң-пе айымдыг хоорай — Вашингтон. Мында чүд дүргүзүндө 100 муң чурткакың бурузунуң 75-и өдүрүкчүгө таварың турар. Бо таласың ийиң чөдө Кейптаун хоорай — 65 кижил, үшкү чөдө Каир — 56 кижил өдүрүкчүлүңүң уржуундан амы-тыңыңды чарып турар.

чаның сокканыңдан өлгөн. 1975 чылдан декабрь 23-те Зиндбабени Матари деп чериниң чогуңга чанымың чанымыс-ла согуңдан 21 кижил өлгөн. Билан бойдус халаваның терини күштүгү согуу тараачыңар чадыры-ңың кырыңга көзү дүшкөн болган.

1996 чылдың май 1-ден 9-ка чедир үеде Кызыл хоорайга болур байырлал хемчеглеринин ПРОГРАММАЗЫ

Төрүттүнген хунуңер-биле

МАЙ 1-ДЕ
10.00 — Кызыл хоорайның чагырга бажының дужунда Левия кудумчуула асфальтыга бичи чаштарын чурк конкуруу.

19.00 — Филармонияга «Азия», «Азия төвү» ансамбльдерини киржилгези-биле аныктар дискотекасы.
МАЙ 3-ТЕ
10.00 — Национал паркке спорт маргылдаалары уламчылаар.

Тылдың ажал-шчилеринге, чалаткап аалчыларга байырлалдың көндөрт-кежээзи.
МАЙ 9-ТА
9.30 — Национал парк аксынга Ала-чурттуң Улуг дайыныга өлгөн дайычларының тураксааныга митинг болгаш чечектер салырының аюданы.

Бистин ынак авамыс, кырган-авамыс Вера Ширн-Дармаева ЧИЖИТ апрель 28-те 56 харлаа. Авамыстын алыс чурту Улуг-Хемде Ак-Туруг суур. 1960 чылдардан бээр ол ыраккы Кунгурту суурга авамыс Сергей Григорьевич Чижит-биле өг-бүдө тулуп арткан. Авамыс улус өөредилгезинин шугурунунга 30 чыл дургузуда амы-гыш чок, ак сеткилди ачылдап, хой-хей Бичи чаштары ужу-бизикке өрөткен. Ол «Күш-ажалдын хоочуну» медалдын эдилекчизи.

Бистин авамыс калың-бөгөлгелер торулбай арат чоңуга ак сеткилди бараан болуп келгенге база ол ышкаш, бисти, уругларын өстүрүп, эртем-билиге чегинип кааны дээң бөрүң четтиргивисин илестире, чегге чедир мөгейдис:

11.30 Аялганы тып.
12.00 «ДЕЛЕГЕЙ». «Бодунну камгалда чор».
12.50 «Чоруу чогувас кижилер». Комедия.

«Шын» солун неделя дургузунда телекөрүкчүлерге (Апрель 29-тан май 5-ке чедир)

18.00 МЕДЭЭЛЕР.
18.20 «Тропикаканын чажыды».
19.10 Мультфильм.
19.20 Хоккей. Делегей чемпионнады. Финляндия биле Швецияның шидидек командалары ойнаар.

ИНИГИ ПРОГРАММА

7.30 «Адгыларның таварышканы ужураалары».
7.55 «Сөгүзүл сөс...»
8.10 «Бөгүн...»
8.20 Петербурттун сезоннары.
8.50 Мультфильм.
9.00 Орус лото.

Бистин ынак авамыс Ширн-оол Мачтан оолонч ЛОН-ГАК май 7-де 65 харлаар. Ол күш-ажыгыч баштайгы бажынын Овур кожуунуну Хандагайтынын харылзаа бедиринге алыңи пилта чедирип, монголлар аныкылдаш, харылзаанын хоочуну бооп, хундугт даштаны-таже үнген Чажыкыстан өскү артарымыска авамыс бисти өскүсүртейин өстүрүп каанын кажан-гаа утпас бис.

Эрчим авамыстын төрүттүнген хунуң таварышканы байыр чедирип, быжыг калыкшылы эрчим, ивселетти кырган-ача бооп, уругларын авараңга үр чылдарга чурттаарын сеткивисин ханжыңган күзелин!»
Уруу, күдээң, огул, кени, Овурчун Тогалычта күдэлери, Хандагайтыда дунмамыс күдээң, оларның ажал-талу.

11.30 Аялганы тып.
12.00 «ДЕЛЕГЕЙ». «Бодунну камгалда чор».
12.50 «Чоруу чогувас кижилер». Комедия.

20.05 «Викстер».
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар.
21.00 УЕ.
21.50 «Мээн кудумчум». Уран-чечен фильм.

16.05 «Хуулгазын чомодан».
16.20 «Роста» компас.
16.35 Уругларга медээлер.
16.50 Месиселлоп.
17.00 МЕДЭЭЛЕР.
17.20 «Времене хөгжүмчүлөр». Уран-чечен фильм.

Бистин авамыс Дазар-оол Данын-оолович ОЮН апрель 28-те мугур 55 харлаар. Оон калып тулуп билбес ажык ховар: чолаачы, механизатор, каныкчы, сохостун мураңкы ажыкчыларынын бирээң, 5 оол. 1 кыстың эрчим авамыс, авамыс-биле калы 34 чыл дургузунда эл-айралдыг чурттап олурар. Авамыстың ак сеткилди ачылган күрүне бедир-биле үнелээ: Күш-ажалдын Кызыл Тук орденинин болгаш бийели медальнын эдилекчизи.

11.30 «Бнак мен». Уран-чечен фильм.
12.15 Б. Шоу. «Миллионер». Фильм-шпи.

21.00 УЕ.
21.45 Кисносюрприз.
21.55 КВН-96.
00.30—02.05 «Д'Артаньян болгаш үш мушкетер». 2-ги сериясы.

17.45 «Хуулгазын чомодан».
18.05 Келээ аммырал.
18.35 МЕДЭЭЛЕР.
18.45 Удуртукчуга сөс.
18.55 ЭВС.
19.40 МЕДЭЭЛЕР.
19.50 Коллаж.
20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.25 «Санта-Барбара». Т/с.

Чырык черле өң-өрү эрчим, ынак авамыс Валеежа Данын-оолович ОЮН апрель 27-де 50 харлаар. Бистин авамыс алыңи коллардыг, шунту ажыклары кызыл билдир 2 оол. 1 кыстың төлөңти авамыс, 4 бичи чаштын кырган-авамыс, дунмамыстын 2 өскүс олардын азыран олар. Кочетово суур-ун хөгжүлдээңге болгаш херэажепер-биле ажыкта өвөөш өвөс үдү-хуулаң киргип.

11.30 «Бнак мен». Уран-чечен фильм.
12.15 Б. Шоу. «Миллионер». Фильм-шпи.

21.00 УЕ.
21.45 Кисносюрприз.
21.55 КВН-96.
00.30—02.05 «Д'Артаньян болгаш үш мушкетер». 2-ги сериясы.

17.45 «Хуулгазын чомодан».
18.05 Келээ аммырал.
18.35 МЕДЭЭЛЕР.
18.45 Удуртукчуга сөс.
18.55 ЭВС.
19.40 МЕДЭЭЛЕР.
19.50 Коллаж.
20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.25 «Санта-Барбара». Т/с.

Уруу Руслана, ооллары Руслан, Сама, Витя, Володя, огулуну огул Субитый, кени Астам.

11.30 «Бнак мен». Уран-чечен фильм.
12.15 Б. Шоу. «Миллионер». Фильм-шпи.

21.00 УЕ.
21.45 Кисносюрприз.
21.55 КВН-96.
00.30—02.05 «Д'Артаньян болгаш үш мушкетер». 2-ги сериясы.

17.45 «Хуулгазын чомодан».
18.05 Келээ аммырал.
18.35 МЕДЭЭЛЕР.
18.45 Удуртукчуга сөс.
18.55 ЭВС.
19.40 МЕДЭЭЛЕР.
19.50 Коллаж.
20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.25 «Санта-Барбара». Т/с.

Эрчим кожуун чагыргам, сарыг шажын пийтелил Тываның Камбы-далазы
Казак Ордугуевич САИДАКТЫН
аар араарының соопта мөчээни-биле холбаштыр оон өг-бүдээңге, уругларынга, төрелдеринге, чок кижилеринге ханы кажыдалды илгерилей тур.

11.30 «Бнак мен». Уран-чечен фильм.
12.15 Б. Шоу. «Миллионер». Фильм-шпи.

21.00 УЕ.
21.45 Кисносюрприз.
21.55 КВН-96.
00.30—02.05 «Д'Артаньян болгаш үш мушкетер». 2-ги сериясы.

17.45 «Хуулгазын чомодан».
18.05 Келээ аммырал.
18.35 МЕДЭЭЛЕР.
18.45 Удуртукчуга сөс.
18.55 ЭВС.
19.40 МЕДЭЭЛЕР.
19.50 Коллаж.
20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.25 «Санта-Барбара». Т/с.

Тыва Республиканың Калык камгалал болгаш өмтехниктиг хандырлыгынын яамыс, Клиниктиг иммунологиянын төвү өмчилер Зоя Казаковна, Байрмаа Казаковна, Мария Казаковна, Химаа Казаковна, Ирина Опанасовнага оларнын авамыс
Казак Ордугуевич САИДАКТЫН
аар араарын мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыдалды илгерилей тур.

11.30 «Бнак мен». Уран-чечен фильм.
12.15 Б. Шоу. «Миллионер». Фильм-шпи.

21.00 УЕ.
21.45 Кисносюрприз.
21.55 КВН-96.
00.30—02.05 «Д'Артаньян болгаш үш мушкетер». 2-ги сериясы.

17.45 «Хуулгазын чомодан».
18.05 Келээ аммырал.
18.35 МЕДЭЭЛЕР.
18.45 Удуртукчуга сөс.
18.55 ЭВС.
19.40 МЕДЭЭЛЕР.
19.50 Коллаж.
20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.25 «Санта-Барбара». Т/с.

Тыва Республиканың Иштики херектер яамызынын кеземче херектериниң кууселдээңини эргелди Юрий Бадыргович болгаш Зоя Казаковна Бадырговичтарга
Казак Ордугуевич САИДАКТЫН
мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыдалды илгерилей тур.

11.30 «Бнак мен». Уран-чечен фильм.
12.15 Б. Шоу. «Миллионер». Фильм-шпи.

21.00 УЕ.
21.45 Кисносюрприз.
21.55 КВН-96.
00.30—02.05 «Д'Артаньян болгаш үш мушкетер». 2-ги сериясы.

17.45 «Хуулгазын чомодан».
18.05 Келээ аммырал.
18.35 МЕДЭЭЛЕР.
18.45 Удуртукчуга сөс.
18.55 ЭВС.
19.40 МЕДЭЭЛЕР.
19.50 Коллаж.
20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.25 «Санта-Барбара». Т/с.

Тыва Республиканың алдарлыг малчыны, Овурчун Сагыда чурттап чоруп С. К. Ооржактын огулу
Шолбан-оол Саяоович ООРЖАКТЫН
аар араарын өсүлдү 33 харлында мөчээни-биле холбаштыр оон ала-везиниң, өңүң херэажеп ээиниң ажык-шүжүң денге үлөңиң тур бис.
Кызыл хоорайда төрелдери.